

Radboud Universiteit

Opening Academisch Jaar 2024-2025

rector magnificus José Sanders

2 september 2024, De Vereeniging Nijmegen

De lastige waarheid

Wat is waarheid nog? In de wereld, in ons land, en ook aan onze eigen Radboud Universiteit?

Onlangs was China-correspondent Garrie van Pinxteren Zomergast bij de VPRO. Zij liet een documentaire zien over de studentenprotesten op het Plein van de Hemelse Vrede in 1989. Ze vertelde erbij dat over deze gebeurtenissen in het huidige China niet openbaar gesproken kan worden, ook niet in journalistiek of onderwijs. Het is weggevaagd, is er nooit geweest. Mensen vertellen zelfs aan hun kinderen niet dat dit is gebeurd. Maar de feiten gaan niet weg, wat gebeurd is, is gebeurd, en wie dat weet, heeft er last van. Wie komt er op voor zulke lastige feiten?

Afgelopen jaar werd de Vrede van Nijmegen penning uitgereikt aan Elliot Higgings, oprichter van Bellingcat, een online journalistiek forum dat open sources benut voor de publieke zaak; informatie uit zulke bronnen doet dienst als feitenmateriaal in journalistiek en rechtbanken wereldwijd. Bellingcat helpt de waarheid te laten zien: wat ècht gebeurd is, wat correspondeert met de feiten. Zo bezien is Bellingcat een bewaker van de waarheid, een *"truth keeper"*. Higgins werd gelauwerd als een revolutionair in de onderzoeksjournalistiek, die digitaal tegels licht om de feiten daaronder bloot te leggen. Dit bewaken van feiten is een essentiële taak van de journalistiek. Dergelijke *truth keeping* van lastige feiten vraagt vindingrijkheid en moed: een vredesprijs waard.

Als universiteit zijn wij geen journalistieke organisatie. Universiteiten dagen zichzelf uit, en worden door politiek en samenleving uitgedaagd, om hun positie ten opzichte van de werkelijkheid te verduidelijken: hoe verhouden we ons tot feiten, en wat houden we voor waar? Bestaan zwarte gaten en hoe zien ze er dan uit? Welk deel van het taalsysteem is aangeboren? Hoe definiëren we genocide? Wat, of wie, veroorzaakt klimaatverandering? Of, om een oude vraag te hernemen: is de aarde rond? Waarheid aan een universiteit was altijd, en blijft: hoe we methodisch onderbouwen dat een en ander in elkaar zit totdat het tegendeel bewezen is en dus: fundamenteel onzeker.

Wetenschap reikt verder dan het blootleggen en bewaken van feiten; ons doel is kennis te ontwikkelen die er nog niet was, wij *zoeken* naar waarheid, we doen aan *"truth seeking"*. Als universiteit kunnen we dus via het begrip 'kennis' de waarheid benaderen als een houding of werkwijze die kennis *bevordert*, en dat is essentieel voor onze kernwaarden als Radboud universiteit: we willen nieuwsgierig, verbonden en reflectief zijn.

Nieuwsgierig, naar de wereld, naar de ander, naar onszelf en naar kennisontwikkeling; verbonden, met de samenleving en met andere wetenschappers van uiteenlopende achtergronden; en reflectief, principieel bereid om het eigen gelijk ter discussie te stellen. Kennisontwikkeling in academische zin is daarmee een intellectuele deugd die samenhangt met morele deugden zoals integriteit en eerlijkheid, en die is gegrond in intellectuele vaardigheid: een

manier van kijken en werken die methodisch kan worden inge oefend. Dát is waar we als universiteit voor zijn, en waar we van houden.

Truth seeking impliceert kennis liefhebben, houden van die onzekere waarheid. Het betekent ook een studieuze houding die verder reikt dan het bezit van theorieën en feiten. Ware kennis is nooit klaar, nooit "af", en dat besef is aan de universiteit niet beperkend, maar bevrijdend. *Truth seeking* is dus de attitude om ware kennis te blijven zoeken ook als die complex of buiten bereik is, en om bereid te zijn om met andere wetenschappers in gesprek te gaan ook als je zelf eigenlijk niet meer twijfelt. Juist daarom hebben we als universiteit die *drie* kernwaarden: naast nieuwsgierigheid ook de verbinding en reflectie. Verbinding en reflectie werken beschermend, want als wetenschappers zijn we net zo vatbaar als iedereen voor snel oordelen en bevestigend denken.

We kunnen de waarheid niet pakken en bezitten, maar haar wel, in onze universitaire kraamkamer van kennis, laten groeien en versterken door er samen voor te zorgen. Samen, dat betekent: met inachtneming van wetenschappelijke spelregels en in het vertrouwen dat alle deelnemers aan het debat oprecht zoeken naar de waarheid en eerlijk openstaan voor ieders argumenten. Onze taak als universiteit is om dat zorgvuldig en integer te doen, en om studenten in die houding op te leiden.

Hoe brengen we nu *truth keeping* – de kennis van ware feiten, die lastig kunnen zijn – en *truth seeking*, ware kennis waar we als wetenschappers naar blijven streven, bij elkaar? Welke rol speelt de universiteit, en moet zij spelen, als het gaat om de lastige waarheid?

Terugdenkend aan de studentenprotesten op het Plein van de Hemelse Vrede zou je een link kunnen leggen met de studentenprotesten hier, van afgelopen voorjaar. Studenten van alle tijden en overal zijn intelligente en gewetensvolle mensen van de toekomst, die bezig zijn te bepalen hoe zij deel willen uitmaken van de samenleving en welk perspectief zij op de werkelijkheid hebben. Dat is kostbaar. Bewogen kunnen worden door de waarheid is belangrijk. Verschrikkelijke feiten die iedere dag plaatsvinden, die je niet met rust laten, hardop benoemen en ertegen kunnen protesteren is een grondrecht en al vinden anderen dat soms lastig, het blijft een groot goed, ook -en juist- aan de universiteit.

De Radboud Universiteit is een brede universiteit en juist door die breedte is ze bij uitstek geschikt voor *truth seeking* die de relationele component van kennis behartigt, die kennis van feiten plaatst in een context van betekenis en relevantie, en die aan de orde komt in debat tussen wetenschappers met diverse perspectieven en methoden. Binnen de wetenschap zijn kritische benaderingen ontwikkeld die lenzen slijpen om zaken die we al meenden te kennen met andere ogen te bezien zoals *landscape & sustainability; gender & diversity; conflict & decolonisation*. Kritische benaderingen zijn inmiddels belangrijk gebleken om vraagstukken als wat natuur is, wat identiteit is, wat rechtvaardigheid is, te verruimen en aan te scherpen.

En ja, deze nieuwe benaderingen kunnen last geven, letterlijk *last-ig* zijn. Ze wijzen op rollen en handelwijzen, verantwoordelijkheid en medeplichtigheid. Ze dagen andere disciplines, ook van andere faculteiten, uit tot een breder wetenschappelijk debat. En in dat debat gelden voor alle disciplines, of ze nu traditioneel, exact of postmodern zijn, diezelfde wetenschappelijke spelregels van respectvol spreken, oprecht luisteren naar andere zienswijzen, en waarachtig samen zoeken naar nieuwe kennis ook als dat lastig is en ook als andere zienswijzen ingaan tegen eigen overtuigingen. Respectvolle, onderbouwde kritiek is de brandstof van elk wetenschappelijk debat.

Waar *truth keeping* en *truth seeking* samenkomen dragen wetenschappers aan de universiteit een professionele verantwoordelijkheid. Binnen de context van academisch onderwijs zijn zij de professionals. Zij oefenen de wetenschappelijke houding in bij iedere student die aan hen wordt toevertrouwd, ongeacht diens ideologische achtergrond of perspectief; iedere student die integer en eerlijk wil werken aan kennisontwikkeling. Dit vraagt van al onze stafleden, al onze experts, om een intrinsiek-kritische, tegelijk respectvolle en niet-sturende benadering, zowel van de vraagstukken die op tafel komen als van de studenten die naar hun colleges komen.

Principieel zijn we als wetenschappers vrij om feiten te benoemen en ware kennis te verzamelen, en ons als mens, als *persoon*, door die feiten te laten bewegen en engageren. Even principieel staan we als wetenschappers onzeker ten opzichte van de interpretatie van wat waarheid is. Deze paradox levert een spanning op die we moeten uithouden en die ingeoeft en voorgeleefd moet worden. En vanuit onze Radboud-onderwijsvisie die studenten ziet als startende professionals, is dit voor stafleden van alle disciplines een opdracht en verantwoordelijkheid. Niet voor niets worden onze wetenschapsgebieden aangeduid als disciplines: werkwijzen, afspraken die ons disciplineren, bij de les houden.

Onze taak is om dienaren van de waarheid te zijn, zoals Titus Brandsma in het jaar van zijn rectoraat stelde. Hier stuiten we weer op diezelfde paradox, want juist en alleen als we dienstbaar en gedisciplineerd samenwerken maakt de waarheid ons vrij om elkaar respectvol toe te spreken en tegen te spreken. In de wetenschap is waarheid niet een voorgegeven visie op wereld en samenleving, noch een mening die inwisselbaar is tegen elke andere, noch een schild dat we tegen anderen kunnen ophouden. Waarheid is lastig! Maar gelukkig biedt de wetenschappelijke methode ons een helder kader om haar met verantwoordelijkheid te blijven nastreven.

Als we tezamen die open en respectvolle houding, die professionele academische attitude, vasthouden en als tweede natuur dragen, dan zijn we en blijven we relevant in onze samenleving, en doen we waarvoor we als universiteit staan: standvastig als betrouwbare bron van nieuwe kennis, die nooit af is. De universiteit biedt als instituut geen ideologisch zingevingskader, maar *faciliteert* de kennisontwikkeling en het academisch debat daarover, en leidt nieuwe generaties op in die benadering. Wat een zegen, wat een voorrecht ook in vergelijking met sommige andere landen, dat we dit in vrijheid kunnen doen, niet belemmerd door een overheid of samenleving die ons verhindert feiten te benoemen en daarover kennis te ontwikkelen.

De ideologische wortels van de Radboud Universiteit overtuigen ons dát het zinvol en belangrijk is om kennis te blijven ontwikkelen en overdragen, kennis die kan bijdragen aan een gezonde wereld met gelijke kansen voor iedereen. Zo kunnen we *a significant impact* maken, en kiezen voor thema's als duurzaamheid en identiteit, vanuit zorg voor anderen en voor de aarde en vanuit de waardigheid van iedere persoon.

Bij deze en alle andere thema's zijn onze wetenschappers vrij om keuzes te maken in met wie zij samenwerken, zolang dit geen afbreuk doet aan onze eigen kernwaarden *nieuwsgierigheid*, *verbinding* en *reflectie*. Met deze uitgangspunten zal een adviescommissie vanaf dit nieuwe academische jaar een start maken met het beoordelen van samenwerkingsverbanden die op universitair of facultair niveau gesloten worden; samenwerking met kennisinstellingen in ons land en daarbuiten, met bedrijven en andere organisaties. Uiteraard zal de commissie daarbij aan experts vragen om hun kennis te delen zodat die kennis bij adviezen betrokken wordt. Tegelijk met de opstart van de adviescommissie zullen dialoogsessies worden gehouden waarin

medewerkers en studenten kunnen meepraten over hoe afwegingen gemaakt worden. Binnenkort zullen we meer bekend maken over commissie en dialoogsessies via onze website en het weekbericht.

Het is essentieel dat we goed verantwoorden waarom onderzoek of samenwerking past bij onze kernwaarden. Die verantwoording verduidelijkt voor ons als universiteit onze eigen rol en taak: waarachtige, onderbouwde kennis aandragen die in de politiek kan leiden tot beleidskeuzes. Dat is de bijdrage die de samenleving van ons mag verwachten, dat rechtvaardigt de positie die we als kennisinstelling hebben, en dat bepaalt onze geloofwaardigheid uit. Juist daarom zijn de door de nieuwe regering aangekondigde bezuinigingen zo frustrerend: we weten hoe belangrijk het ontwikkelen en overdragen van nieuwe kennis is, als waarde in zichzelf, en als relevant voor de kenniseconomie waarin wij samenleven en waarvan wij afhankelijk zijn.

Als Radboud Universiteit zullen we ons, samen met de andere universiteiten in het land, actief inzetten om de minister en regering op andere gedachten te brengen en de belangen van ons wetenschappelijk personeel en van de wetenschap niet op het spel te zetten. En omdat het belangrijk is dat studenten zich breed ontwikkelen is het ook geen goed idee om een langstudeerboete op te leggen die ertoe leidt dat studenten taken van bestuur en medezeggenschap gaan vermijden. We willen immers allemaal graag dat studenten zo vroeg mogelijk ervaring opdoen met medeverantwoordelijkheid dragen voor beleid.

Als brede universiteit gaan we uit van onze eigen kracht in de vele disciplinaire expertises die we rijk zijn en in de samenwerking daartussen. Een voorbeeld is een nieuwe, transdisciplinaire cursus *Governance of nature conservation* die komend studiejaar van start gaat: begeleid door samenwerkende wetenschappers en het Teaching & Learning Centre gaan rechten-, ecologie- en managementstudenten zich bezighouden, samen met natuurbeheerders, met natuurbehoud van de hier dichtbij gelegen Hatertse Vennen. Juist omdat dit vraagstuk en vele andere steeds complexer blijken dan we dachten kunnen we als wetenschappers steeds minder alleen binnen de eigen discipline optreden. Ware kennis is niet simpel, *wicked problems* zoals natuurbehoud dagen ons uit samen te kijken en elkaar kritisch te bevragen.

Als bestuurders gaan we dit jaar verkennen hoe we onze studenten nog meer kunnen laten profiteren van onze vele expertises. Daarbij willen we kijken hoe we door doelmatig organiseren kunnen zorgen dat wetenschappers minder tijd kwijt zijn aan onderwijs regelen en des te meer kunnen samenwerken in onderzoek en onderwijs: rond duurzaam natuurbeheer, of rond diversiteit in organisatie en communicatie, of rond AI in het onderwijs, of rond geluidsgolven in medische toepassingen, of rond publieke waarden van digitalisering – allemaal interdisciplinaire projecten aan onze universiteit, onmisbaar voor de kenniseconomie en onze democratische samenleving.

Wat een verantwoordelijkheid hebben we als universiteit! En wat een rijkdom. Hoe lastig ook, we mogen in vrijheid de waarheid dienen – als we de situatie in vele andere landen tot ons door laten dringen, waar we dankzij Bellingcat en dankzij moedige correspondenten in China, Oekraïne en Rusland, Israël en de Palestijnse gebieden, en overal ter wereld, feiten van weten die ons niet meer met rust laten – ja, dan beseffen we dat we als Radboud Universiteit veel hebben om dankbaar voor te zijn, en veel om ons iedere dag voor in te zetten.

Ik wens ons allen een waarachtig nieuw academisch jaar toe.

